

Ольга Красовська

**ОБҐРУНТУВАННЯ ЦІЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
В ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті проаналізовано роль цілепокладання в процесі проектування професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій. Проектування цілей професійної підготовки студентів педагогічних факультетів забезпечуватиме досягнення якісних результатів навчання в галузі мистецької освіти, що включає відповідну організацію змісту й вибір адекватних йому форм і методів навчання за умови використання інноваційних технологій.

Ключові слова: *цілепокладання, глобальні, етапні, оперативні цілі, професійна підготовка, мистецька освіта, інноваційні технології.*

Сучасна система вищої педагогічної освіти покликана не лише розвивати інтелект майбутніх фахівців, підвищувати їх можливості, а й практично орієнтувати, керувати увагою і діями студентів, стимулювати їх самостійне навчання і розвиток, формувати інноваційний і креативний потенціал. Очевидно, що мета, зміст і методи навчання потребують докорінних змін. Педагоги усвідомлюють, що пріоритет належить формуванню здатності майбутнього вчителя самостійно і творчо мислити, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності. Отже, система підготовки фахівців початкової освіти повинна бути спрямована на розробку і впровадження сучасних педагогічних технологій, методів, засобів навчання та розвитку.

У змісті освітньо-професійної програми спеціальності «Початкова освіта» – складової галузевого стандарту вищої освіти зазначається: «Ефективне функціонування навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти та якість підготовки фахівця значною мірою залежить від рівнів освіченості, вихованості абітурієнтів: їхньої загальної культури, етичності поведінки; наявності схильності до роботи з молодшими школярами, мовленнєвої культури, духовних потреб; різнобічними пізнавальними інтересами: захопленням літературою, музикою, образотворчою діяльністю, спортом з певними успіхами та готовністю їх розвивати; наявності організаторських здібностей» [2, с. 12].

У цьому контексті сучасна вища педагогічна освіта вимагає від

викладачів здатності до проектування та конструювання цілей навчально-виховного процесу в системі вищої педагогічної освіти. Творчість викладача має прояв в умінні проектувати цілі навчання та реалізовувати різноманітні педагогічні технології професійної підготовки фахівців, визначати їх оптимальність, знаходити співвідношення між ними. При функціональній цілісності процесу професійної підготовки майбутніх педагогів цілі навчання на різних етапах доповнюють одна одну, компенсують недостатню ефективність кожної з них та створюють оптимальні умови для розвитку навчального процесу.

Зазначені проблеми знаходять висвітлення в наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідження мети, змісту, методів та засобів професійної підготовки всебічно вивчено А. Алексюком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко. Питанням педагогічної інноватики присвятили праці відомі вітчизняні вчені: Г. Васянович, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Рибалка, О. Рудницька, Д. Стеченко, О. Чмир.

Різні підходи до проектування цілей реалізації педагогічних технологій у педагогіці представлені в дослідженнях В. Беспалька, Н. Капустіна, М. Кларіна, Д. Левітеса, З. Мазура, Н. Яковлевої. Дані авторські теорії та концепції містять ідеї стосовно розкриття особливостей цілепокладання; урахування в процесі проектування цілей, особливостей, типу технології; визначення та подальше проектування етапів дій педагога в межах технологій.

Мета даної статті – обґрунтування цілей професійної підготовки студентів педагогічних факультетів у галузі мистецької освіти за умови впровадження у практику навчання інноваційних технологій.

Ціль є найважливішим показником при оцінці результату діяльності, у ній закладена модель майбутнього педагогічного процесу. Визначення цілей (цілепокладання) та їх реалізація (цілереалізація) є основою конструювання діяльності вчителя. Цілепокладання – це процес формування мети, її розгортання в часі та в даному інформаційному просторі на основі врахування особливостей виконавців діяльності, в ході якої передбачається досягнення поставленої мети. Це відповідна логіко-конструктивна операція, що може здійснюватися за таким алгоритмом:

- аналіз обставин, відповідних нормативних документів (стандартів освіти, програми з предмета);
- визначення на цій основі потреб та інтересів, що підлягають задоволенню;
- з'ясування наявних для задоволення цих потреб та інтересів ресурсів, сил і можливостей учасників діяльності;
- вибір потреб чи інтересів, задоволення яких за обсягом витрат сил і засобів дасть найбільший ефект;
- формулювання мети.

На думку Д. Левітеса, можна визначити два основних типи цілей: цілі-вектори (самовизначення, самоактуалізація, розвиток індивідуальності) та цілі-заплановані результати (навченість). Проблема полягає у визначенні пріоритетів при виборі цілей, а також у тому, що цілі-заплановані результати можна реалізувати в ході поетапного контролю, тоді як цілі-вектори не можуть бути кінцевими результатами процесу навчання. Їх можливе розв'язання можна шукати у побудові єдиної системи цілей педагогічної діяльності [6, с. 82].

М. Кларін відстоює погляди про те, що цілі навчання формулюються через результати навчання, які виражені в діях учнів, які педагог чи будь-який інший експерт можуть надійно визначити. Їх досягнення здійснюється двома основними способами: побудовою чіткої системи цілей, усередині якої визначені їх категорії та послідовні рівні (ієрархія), що отримали назву педагогічних таксономій; створенням максимально ясної, конкретної мови для опису цілей навчання [5, с. 31].

Перша таксономія навчальних цілей була розроблена групою американських психологів та педагогів під керівництвом Б. Блума [3, с. 312]. Вона включає три галузі:

1. Когнітивна галузь об'єднує цілі від запам'ятовування до відтворення навчального матеріалу, до розв'язання проблем. За даними експертних оцінок, а також опитувань учителів та аналізу літератури, здійснених Б. Блумом та його співробітниками, до пізнавальної сфери належить більшість цілей навчання, що висуваються у програмах, підручниках, у повсякденній практиці педагогів.

2. Афективна галузь включає цілі формування емоційно-особистісного ставлення до явищ оточуючого світу, від сприйняття, інтересу, готовності реагувати, до засвоєння ціннісних орієнтацій та ставлень, їх активного прояву. До цієї сфери входять такі цілі, як формування інтересів та нахилів, переживання почуттів, формування ставлення, його усвідомлення та прояв у діяльності.

3. Психомоторна галузь об'єднує цілі, які пов'язані з формуванням видів рухової діяльності, нервово-м'язової координації. До цієї галузі належить незначна частка із загальної сукупності цілей навчання.

Для нас науковий інтерес становить необхідність проаналізувати роль цілепокладання в процесі проектування інноваційних технологій у галузі мистецької освіти в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Ми розглядаємо проектування інноваційних технологій як творчу діяльність викладачів педагогічного факультету щодо забезпечення гарантованого досягнення результатів навчання в галузі мистецької освіти, яка включає створення й реалізацію алгоритмів спільної навчальної діяльності її суб'єктів, відповідну організацію навчального змісту й вибір адекватних йому форм і методів навчання.

Для діагностичної постановки цілей, що характеризуються точністю,

визначеністю, вимірюваністю, актуальною є класифікація цілей за структурою освітньої підготовки, яка дозволяє визначити безпосередній рівень проектування цілей викладачем. Зокрема, означена класифікація включає такі ієрархічні рівні:

- глобальні – загальнодержавні цілі освіти;
- етапні – цілі етапів і профілів освітньої підготовки, конкретних навчальних установ;
- оперативні – безпосередньо навчальні цілі, тобто цілі навчальних курсів, дисциплін, предметів, розділів, тем, занять.

Навчальний процес у вищій школі спрямований на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні під час підготовки фахівців та організації їх професійного вдосконалення. Під час організації навчально-виховного процесу вищий навчальний заклад керується державними стандартами, затвердженими Міністерством освіти і науки України, які відображають зміст навчання у вищій школі відповідно до напрямів і спеціальностей. Фахова підготовка має на меті набуття студентами теоретичних знань з основ наук відповідної спеціальності та спеціалізації і вироблення практичних умінь та навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності, тобто формування широкого кола компетентностей.

Дослідники вітчизняної професійної початкової освіти (В. Бондар, Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошникова) визначають такі сутнісні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів, як: поглиблене знання предмета; постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань; наявність змістового, процесуального та особистісного компонентів.

Формування професійної компетентності – головна мета фахової підготовки майбутніх спеціалістів – закладена в змісті освітньо-професійної програми спеціальності «Початкова освіта» – складової галузевого стандарту вищої освіти. Цей процес включає оволодіння: змістовим і процесуальним компонентами педагогічної діяльності, знаннями логіки навчальних дисциплін; уміннями оперувати категоріями діалектики та основними поняттями, які утворюють концептуальний каркас педагогічної науки, перетворювати педагогічні теорії в метод пізнавальної діяльності; навички самоосвіти та підвищення рівня кваліфікації, ділового, міжособистісного та педагогічного спілкування [2, с. 65].

Під інноваційним розвитком мистецької освіти майбутніх учителів початкової школи ми розуміємо комплекс створених і впроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки чинників і умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу професійної педагогічної підготовки студентів педагогічних факультетів до художньо-естетичного виховання молодших школярів. Під інноваціями мистецької

освіти ми вбачаємо новизну, що ефективно змінює результати професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі художньо-естетичного виховання молодших школярів, створюючи при цьому вдосконалені нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання.

Мета професійно-педагогічної підготовки фахівців за спеціальністю «початкова освіта» до забезпечення мистецької освіти учнів початкової школи на усіх освітньо-кваліфікаційних рівнях полягає в формуванні професійно-педагогічної свідомості вчителя початкової школи і готовності майбутніх фахівців до здійснення процесу художньо-естетичного виховання молодших школярів, формуванні особистісно і суспільно значущих світоглядних якостей фахівців, їх індивідуального визначення в світі мистецьких цінностей, а також активізації процесів мистецької самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення особистості, здатності до творчості та новаторства у професійній діяльності.

Реалізація зазначеної мети передбачає виконання комплексу завдань, проміжних цілей, серед яких визначаємо наступні:

- формування цілісної системи художньо-педагогічних знань та уявлень;
- вироблення художньо-педагогічних умінь та навичок, формування досвіду художньо-творчої діяльності майбутніх учителів, орієнтованої на забезпечення продуктивного входження в соціокультурну та освітню практику;
- становлення художньо-педагогічної активності, самостійності студентів, здатності до творчості та новаторства;
- формування ціннісних художньо-мистецьких орієнтацій;
- опанування основними принципами і формами соціокомунікативного досвіду в різних сферах художньої культури, формування досвіду мистецької та культуротворчої діяльності;
- засвоєння суб'єктної природи культурних процесів як інструменту гуманізації стратегій професійної діяльності.

Розроблена етапність художньо-педагогічної підготовки та її мета і завдання на кожному з них. З метою забезпечення наступності і неперервності змісту ступеневої професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи в галузі мистецької освіти до навчальних планів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» включено наступні навчальні дисципліни: «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Теорія та методика музичного виховання з основами хореографії»; освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» – «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»; освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» – «Методика викладання освітньої галузі «Мистецтво»».

На освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» художньо-педаго-

гічна підготовка має на меті формування системи науково-теоретичних, методологічних та прикладних художньо-педагогічних знань, формування стійкої потреби в художньо-педагогічній діяльності, розвиток професійно значущих особистісних якостей, оптимізація самостійної роботи, формування інтегративних умінь, що відрізняються на цьому етапі репродуктивним характером, який реалізується шляхом багаторазового відтворення та заучування дій та операцій, що відпрацьовуються.

На освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» практична підготовка майбутнього вчителя початкової школи здійснюється під час проведення семінарсько-практичних, лабораторних занять, самостійної та індивідуальної роботи, педагогічної практики. Під час фахової практичної підготовки слід використовувати інноваційні художньо-педагогічні технології, які формують широкі професійні компетентності майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти.

Інтенсивні технології навчання базуються на засадах інтерактивної взаємодії учасників навчально-виховного процесу і спрямовані на те, щоб формувати метакомпетентності особистості – комплекс умінь і навичок партнерської взаємодії, вміння навчатися впродовж життя, формувати власний позитивний імідж, адаптуватися в змінюваних обставинах, колективно приймати рішення в умовах професійної діяльності.

Важливе значення на даному етапі мають навчально-педагогічні ігри – це технології, які проектують певні педагогічні ситуації, спрямовані на формування професійних навичок майбутніх учителів початкових класів планувати і організовувати роботу на уроці; підбирати і реалізовувати методи і прийоми роботи, доцільні на певному етапі уроку. Ділова професійно-орієнтована гра, спрямована на проектування та викладання фрагментів уроків «Образотворчого мистецтва», «Музики», «Мистецтва» на основі використання сучасних навчальних технологій. Педагогічний тренінг, майстер-клас передбачає відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів художньо-педагогічних технологій в роботі з дітьми.

Створення навчально-методичних комплектів учителя (самостійне та колективне), яке передбачає проектування майбутніми вчителями вмісту відповідної складової комплекту, обговорення з колегами розроблених навчально-методичних матеріалів та оцінювання і самооцінювання навчальної діяльності студентів щодо створених ними окремих складових.

На освітньо-кваліфікаційному рівні «спеціаліст» художньо-педагогічна підготовка має на меті формування у студентів поліфункціональних художньо-педагогічних умінь, які забезпечують готовність майбутнього вчителя самостійно, свідомо і раціонально організувати індивідуальну творчу художньо-педагогічну діяльність у реальних умовах навчання молодших школярів; забезпечення глибокого розуміння студентами структури та змісту навчальних предметів освітньої

галузі «Мистецтво» та вмінь їх інтегрувати, становлення індивідуального стилю художньо-педагогічної діяльності.

На даному етапі професійної підготовки варто виділити технології педагогічного спілкування – фасилітовану дискусію, вербалізацію змісту мистецьких творів, художнє ілюстрування словесних пояснень, демонстрацію етапності виконання художніх творів, сугестивні, терапевтичні та імпровізаційні технології навчання.

На освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» художньо-педагогічна підготовка має на меті оптимальне поєднання теоретичної і практичної підготовки, проявів високої форми активності та самостійності у процесі практичного застосування набутих художньо-педагогічних знань і вмінь, розширення сфери евристичної діяльності, набуття досвіду застосування інноваційних художньо-педагогічних технологій, інтенсифікацію науково-дослідної роботи в галузі педагогіки мистецтва.

Вважаємо, що процес професійної підготовки майбутніх фахівців на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» набуває удосконалення за умови впровадження наступних інтенсивних технологій: активних навчальних лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять у формі дискусій, обговорень, ігрового проектування, майстер-класів та творчих майстерень.

Особливе значення на усіх освітньо-кваліфікаційних рівнях має впровадження можливості перебудувати навчальний матеріал на основі комп'ютерних технологій, включаючи навчання через Інтернет-мережу, дистанційне навчання, віртуальні семінари, конференції, ігри.

Отже, цілепокладання є необхідною умовою вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій. Воно належить до стратегічних умінь викладача вищої школи, які забезпечують ефективність педагогічної діяльності. Разом з цим уміння цілепокладання є складовою комплексу проєктувальних умінь, до якого належать наступні уміння: розробляти стратегії діяльності суб'єктів навчального процесу; комплексу навчальних завдань; мотивувати й стимулювати пізнавальну діяльність студентів; застосовувати сучасні методи та форми організації навчання. У подальших дослідженнях плануємо визначити педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання до процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове

- навчання» / за заг. ред. В. І. Бондаря. – К., 2006. – 180 с.
3. Давыдов В. К. Теория развивающего обучения / В. К. Давыдов. – М. : Интор, 1996. – 544 с.
 4. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы : учеб. пособие / Н. П. Капустин. – М. : Издат. центр «Академия», 1999. – 216 с.
 5. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели / М. В. Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.
 6. Левитес Д. Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д. Г. Левитес. – М. : Издательство московского психолого-социального института; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 320 с.
 7. Мазур З. Ф. Научно-педагогические основы проектирования средств и технологий интеллектуальной собственности в сфере образования : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Мазур Зиновий Федорович. – М., 1998. – 371 с.
 8. Яковлева Н. О. Педагогическое проектирование инновационных систем : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Яковлева Надежда Олеговна. – Челябинск, 2003. – 355 с.